

Recenzja rozprawy doktorskiej
pana magistra Łukasza Szymankiewicza
Terroryzm antyizraelski na przykładzie linii lotniczych El Al

Przedłożona do oceny dysertacja doktorska napisana przez pana magistra Łukasza Szymankiewicza dotyczy zjawiska terroryzmu, dość powszechnie uważanego za jedno z najpoważniejszych zagrożeń bezpieczeństwa współczesnego świata. Autor rozprawy podjął wysiłek analizy działań palestyńskich organizacji terrorystycznych zagrażających Izraelowi, prezentując analizę zjawiska terroryzmu wymierzonego przeciwko lotnictwu cywilnemu tego państwa, określanego przez badaczy jako terroryzm lotniczy. W drugiej połowie ubiegłego stulecia pasażerski ruch lotniczy wzrósł do niebywałej skali przyczyniając się do rozwoju kontaktów międzyludzkich i międzykulturowych. Tym samym utrzymujący się trend wzrostowy liczby podróży lotniczych oraz liczby pasażerów podróżujących po całym świecie stał się istotnym czynnikiem postępującej globalizacji. Światowa flota samolotów pasażerskich ulega systematycznemu wzrostowi, podobnie jak liczba pasażerów oraz liczba lotów. Według danych Międzynarodowej Rady Portów Lotniczych (ACI) światowy transport lotniczy obsługuje rocznie około 5 miliardów pasażerów. Większość prognoz rozwoju gospodarki światowej i transportu zakłada utrzymanie się tendencji wzrostowych w lotnictwie cywilnym, które przyhamowywane bywają jedynie okresami recesji oraz w pewnym stopniu zawirowaniami na rynku ropy naftowej. Główną barierą rozwoju powietrznego transportu pasażerskiego może wszakże stać się obawa przed zagrożeniami bezpieczeństwa podróży, takimi jak zamachy terrorystyczne a także pandemie. Stabilność biznesowa lotnictwa cywilnego oparta jest bowiem na społecznym zaufaniu i uznaniu powietrznych podróży za bezpieczne. Odpowiednio kształtowane *public relations* w zakresie wytwarzania poczucia bezpieczeństwa stanowią o sukcesie bądź porażce bardzo wrażliwej na czynnik

psychologiczny branży lotniczej. Nic zatem dziwnego, że statki powietrzne oraz w mniejszym stopniu infrastruktura portów lotniczych stały się celem ataków terrorystycznych, mogą bowiem zapewnić niebywałą spektakularność zamachów dzięki czemu organizacje terrorystyczne mogły w przeszłości skutecznie paraliżować komunikację, doprowadzać linie lotnicze do upadku i szantażować rządy państw. Doktorant dokonał zatem trafnego wyboru niezwykle ważnej i aktualnej problematyki, zważywszy dynamiczny rozwój lotniczej komunikacji pasażerskiej w Polsce i potrzebę ciągłego doskonalenia systemu ochrony lotnictwa cywilnego.

Motywuując dokonany przez siebie wybór problematyki badawczej, autor pracy dostrzegł, że skala i trendy rozwojowe zagrożeń terroryzmem stały się przesłanką do podjęcia tematyki terroryzmu przez *coraz większą rzeszę naukowców* w Polsce (s. 8). Mając na względzie problematykę napisanej dysertacji, uznał, że *pozytywnym zjawiskiem jest angażowanie się praktyków w pracę naukową*, co może przynosić w efekcie praktyczną odpowiedź na zidentyfikowane problemy (s. 9). Poprawnie wskazał na realizację celu kognitywnego, deskrypcyjnego oraz eksplanacyjnego w prowadzeniu badań naukowych. Zastosowanie przez autora niezbyt właściwego określenia, iż badania naukowe *umożliwiają antycypację (...) potencjalnych aktów terroryzmu* (s.10) oznacza w istocie realizację czwartej funkcji nauki, czyli funkcji prognostycznej lub inaczej instrumentalnej funkcji badań naukowych. Tym samym autor w sposób właściwy dostrzegł wszystkie możliwe ogólne cele nauki i zadeklarował ich realizację we własnych badaniach. Wskazanie pośród celów badań także praktycznego efektu zastosowania uzyskanych wyników wpisuje się zresztą w profil wydziału, na którym doktorant podjął starania o uzyskanie stopnia naukowego.

Zważywszy stan badań i współczesnego polskiego piśmiennictwa naukowego, to w obszarze badawczym, w którym porusza się autor, opublikowano w Polsce tylko kilka monografii. Są to prace autorstwa Kuby Jałoszyńskiego (*vide* znakomita, lecz licząca już kilkanaście lat praca *Terroryzm antyizraelski. Przedsięwzięcia kontrterrorystyczne w Izraelu*, Warszawa 2001) oraz Adama Krawczyka (*Terroryzm ugrupowań fundamentalistycznych na obszarze Izraela w drugiej połowie XX wieku*, Toruń 2007) na czele. Należałoby jeszcze wskazać książki Michała Jadwiszczoka (*Antyizraelskie ugrupowania terrorystyczne i ich zwalczanie*, Toruń 2010) oraz Artura Jasińskiego (*Architektura i urbanizacja Izraela*, Kraków 2016). Sam doktorant również opublikował książkę poświęconą problematyce antyizraelskiego terroryzmu lotniczego (*Terroryzm lotniczy wobec Izraela*, Warszawa 2019).

Trzeba zatem wyrazić uznanie, za wybór tematyki rozprawy doktorskiej i wpisanie się jej autora w nurt badań bliskowschodniego terroryzmu antyizraelskiego oraz polityki bezpieczeństwa antyterrorystycznego państwa Izrael. Tym samym nieliczne w istocie grono znawców powyższej problematyki poszerza się o nowego eksperta. Analiza doświadczeń izraelskich jest bowiem bardzo ważna i stanowi inspirację dla służb antyterrorystycznych całego świata. Wnioski płynące z tego rodzaju badań, jakie podjął pan magister Łukasz Szymankiewicz, mogą okazać się niezwykle cenne dla instytucji i służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo lotnictwa cywilnego oraz przeciwdziałanie zagrożeniom o charakterze terrorystycznym w naszym kraju. Powinny bowiem stanowić podstawę analiz stanu bezpieczeństwa oraz założeń do implementacji niektórych izraelskich rozwiązań w zakresie zarządzania bezpieczeństwem, procedur oraz technik działania w ochronie rodzimej infrastruktury lotnictwa pasażerskiego.

Przedłożona do oceny praca jest stosunkowo obszerna, liczy bowiem 363 strony i składa się ze zwięzłego, czterostronicowego wstępu, siedmiu rozdziałów tematycznych liczących w sumie 293 strony oraz sześciostronicowego zakończenia. Znaczna jest objętość bibliografii dysertacji, liczy bowiem aż dwadzieścia siedem stron. Całości pracy dopełnia wykaz czterdziestu sześciu skrótów użytych w tekście pracy, spis trzydziestu siedmiu elementów ilustrujących tekst w formie tabel, wykresów i schematów oraz rysunków zawartych w pracy, jak również zbiór czterech załączników zawierających kwestionariusze badań oraz streszczenie w języku polskim i abstrakt w języku angielskim. Struktura pracy, jej objętość, układ treści, jak i kolejność oraz objętości składających się na dysertację części, są właściwe. Autor niezwykle rzetelnie przygotował swą dysertację pod względem redakcyjnym i edytorskim.

W otwierającym rozprawę, trzynastostronicowym rozdziale poświęconym metodologicznym aspektom swych badań, doktorant w poprawny sposób określił przedmiot i cel swych badań oraz przedstawia problemy badawcze i sformułował hipotezy badawcze (s. 12-13). W dalszej części zadeklarował wybór metod i technik w toku całego procesu badawczego, przedstawiając swe zamierzenia badawcze w sposób uporządkowany, przejrzysty oraz logicznie spójny (s. 15) oraz sytuując je w naukach o bezpieczeństwie. Przedstawiając w sposób zwięzły, a nawet wręcz lapidarny, stan dotychczasowych badań, autor słusznie wskazał trzy interesujące go obszary tematyczne a to po pierwsze samego fenomenu terroryzmu, po drugie terroryzmu antyizraelskiego i po trzecie terroryzmu

lotniczego. Wymieniając cały szereg wiodących autorów prac poświęconych tej problematyce w piśmiennictwie polskim i anglosaskim, pomija w tej części prace Adama Krawczyka i Matthews Levitta, choć umieszcza je w bibliografii. Autor wykazuje dobre rozeznanie w literaturze przedmiotu, mógł wszakże na wstępnym etapie badań zastosować w sposób pełny metodę krytycznego przeglądu literatury. Pozytywnie należy ocenić znajomość literatury w obszarze metodologii ogólnej, jak i metodologii nauk społecznych, czego wyrazem jest liczba kilkunastu pozycji monograficznych w bibliografii pracy. Reasumując tę część opinii, stwierdzić trzeba, że doktorant opanował pod względem warsztatowym, tak w aspekcie metodologicznym, jak i metodycznym zasady pracy badawczej w naukach o bezpieczeństwie.

W obszernym, liczącym bowiem sześćdziesiąt stron rozdziale drugim, zatytułowanym *Bezpieczeństwo a terroryzm*, zaprezentowana została siatka pojęciowa zastosowana w niniejszej pracy w odniesieniu do wybranego pola badawczego. Doktorant usytuował zagrożenie terrorystyczne w szerokim obszarze wyzwań dla bezpieczeństwa państwa przedstawiając koncepcje, definicje i typologie odnoszące się do kluczowej w naukach o bezpieczeństwie kategorii (s. 25-40). Na marginesie oceny niniejszej rozprawy warto podkreślić, że w strukturach nauki oficjalnej przyjęło się nigdzie niesformalizowane założenie co do sposobu pisania prac w naukach o bezpieczeństwie, mianowicie takie, iż należy każdą rozprawę rozpoczynać od przedstawienia definicji centralnej kategorii pojęciowej tej dyscypliny jaką jest bezpieczeństwo a następnie przytoczenia klasyfikacji podmiotowej i przedmiotowej bezpieczeństwa. W ten sposób każda praca poczynając od licencjackich a skończywszy na habilitacyjnych oraz na publikacjach książkowych, zawiera w części wstępnej te same, powielane przez całą społeczność piszących, treści. Świadczy to wyłącznie o niedojrzałości dyscypliny, w innych bowiem dyscyplinach nauk społecznych nie praktykuje się tego rodzaju twórczości pozostawiając ją w podręcznikach, chyba, że praca dotyczy zagadnień teoretycznych. Autorzy rozpraw socjologicznych bynajmniej nie definiują w każdej pracy kategorii społeczeństwa ani nie dokonują klasyfikacji lub typologii społeczeństw, autorzy prac politologicznych nie rozpoczynają każdej rozprawy od definiowania kategorii pojęciowej polityki i władzy oraz typologii ustrojów politycznych, antropologowie kulturowi nie powielają w każdej rozprawie definicji kultury i typologii kultur, etc. Powyższa uwaga krytyczna odnosi się wyłącznie do kondycji dyscypliny i nie jest bynajmniej zarzutem stawianym doktorantowi.

W dalszej części rozdziału autor w sposób wyczerpujący i wystarczający dla potrzeb pracy przedstawia perspektywy teoretyczne realizmu, liberalizmu oraz konstruktywizmu i

szkoły kopenhaskiej (s. 40-50). Podejmując rozważania na temat istoty, genezy i form współczesnego terroryzmu, doktorant rozpatruje problem pluralizmu definicji tego pojęcia. W podrozdziałach poświęconych, jak to określił doktorant, teoretycznym aspektom terroryzmu, pan magister Łukasz Szymankiewicz podjął problematykę definiowania terroryzmu na gruncie prawa karnego wybranych państw, następnie przedstawiając próby prawnomiędzynarodowej penalizacji tego rodzaju przestępczości by zakończyć tę część pracy wskazaniem zróżnicowania stanowisk badaczy reprezentujących nauki społeczne (s. 59-65). Rozważając zagadnienie sporu o definicję terroryzmu, bo tak zwyczajowo w nauce określa się kwestię wielości definicji, doktorant niesłusznie określił go jako *próby definiowania* (s. 61), *de facto* nie są to próby a definicje na gruncie różnych dyscyplin. Słusznie natomiast wymienił cztery grupy przyczyn pluralizmu definicji, wskazując różnice polityczne między państwami, odmiennosc systemów prawa karnego w różnych państwach, zróżnicowania perspektyw i podejść badawczych w różnych dyscyplinach, których przedmiotem badań jest terroryzm a wreszcie różnice w indywidualnych poglądach samych badaczy formułujących definicje terroryzmu (s. 51-52). Natomiast w drugiej części tego rozdziału, doktorant wskazał występowanie rozmaitych form terroryzmu oraz psycho-polityczne i ideowe podłoże ich generowania, omawiając w sposób syntetyczny zjawiska radykalizmu, ekstremizmu politycznego oraz fundamentalizmu religijnego (s. 71-77).

Złożoność kwestii definiowania terroryzmu można jednak zredukować postrzegając terroryzm także w perspektywie kryminologicznej a także kryminalistycznej jako typ przestępczości motywowanej politycznie oraz do rozpatrywania przede wszystkim *modus operandi* terrorystów. Takie podejście może być szczególnie użyteczne w pracach, których celem jest sformułowanie praktycznych wniosków odnoszących się do przeciwdziałania zagrożeniom i zapewnieniu bezpieczeństwa i ochrony obiektów. Tym samym rozpatrywanie ideowych, politycznych i religijnych niuansów motywów działania sprawców schodzi w istocie na dalszy plan. Perspektywa taka byłaby zresztą jak najbardziej zgodna z tokiem rozumowania doktoranta, który podkreślał znaczenie badań terroryzmu lotniczego pod kątem praktycznej implementacji wniosków dotyczących systemu bezpieczeństwa lotnictwa cywilnego.

Rozdział trzeci *Terroryzm antyizraelski i jego zwalczanie* zawiera diagnozę stanu bezpieczeństwa oraz opis polityki Izraela. W pięćdziesięciostronicowym rozdziale autor przedstawia zasadnicze uwarunkowania ewolucji żydowskiej państwowości, w tym geopolityczne położenie jako zasadniczą determinantę zagrożeń oraz polityki bezpieczeństwa

tego państwa (s. 86-87). Całokształt polityki Izraela wynika z konfliktu palestyńsko-izraelskiego generującego terroryzm antyizraelski (s. 97-113) oraz intifady i starcia zbrojne. Przedstawiając problematykę zamachów terrorystycznych wymierzonych przeciwko Izraelowi, autor wyróżnił antyizraelski terroryzm regionalny, antyizraelski terroryzm międzynarodowy oraz antyizraelski terroryzm wewnętrzny. W dalszej części rozdziału doktorant opisał działania sił zbrojnych i służb policyjnych oraz specjalnych w przeciwdziałaniu zagrożeniom i zwalczaniu terroryzmu. W interesujący sposób wyjaśnia istotę izraelskiej doktryny wojennej tzw. *diffused warfare* oraz metod zwalczania palestyńskiego ruchu oporu tzw. *urbicide* (s. 120-123). W sposób kompetentny i klarowny zaprezentowana została istota zagadnienia a przedstawiona faktografia świadczy o bardzo dobrej znajomości problematyki izraelskiej.

Rozdział czwarty *Terroryzm lotniczy* poświęcony jest problematyce bezpieczeństwa cywilnej komunikacji lotniczej. Autor kompetentnie zdefiniował kategorię pojęciową terroryzmu lotniczego, przedstawił zarys jego historii oraz dokonał systematyki tego rodzaju terroryzmu. Wyjaśnił istotę terroryzmu lotniczego ze względu na atrakcyjność statku powietrznego i elementy infrastruktury lotniczej jako cel spektakularnego ataku terrorystycznego. W drugiej części rozdziału referował treść międzynarodowych konwencji sektorowych (tokijskiej, haskiej oraz montrealskiej) odnoszących się do bezpieczeństwa lotnictwa stanowiących rozwiniętą formę uregulowań prawnomiędzynarodowych dotyczących przeciwdziałania terroryzmowi lotniczemu.

Piąty i najkrótszy rozdział merytoryczny pracy zatytułowany został *Akty terrorystyczne wymierzone w izraelskie linie lotnicze El Al*. Doktorant zawarł na dwudziestu pięciu stronach analizę zamachów w perspektywie geograficznej (usytuowanie miejsca zamachu), ilościowej (częstotliwość zamachów, statystyki ofiar) oraz podmiotowej (organizacje terrorystyczne dokonujące zamachu), jak również ze względu na *modus operandi* przeprowadzonych ataków (analiza metod i narzędzi ataków). Przyjęte przez autora podejście badawcze daje w efekcie zwięzłe zarysowany i przejrzysty obraz badanego zjawiska oraz pozwala w pełni zrozumieć jego charakter. Rozdział ten należy wysoko ocenić zarówno merytorycznie, jak i pod względem stylu narracji.

Rozdział szósty poświęcony jest izraelskiemu systemowi ochrony lotnictwa cywilnego przed aktem bezprawnej ingerencji. Autor dokonał porównania polskiego i izraelskiego

systemu ochrony lotnictwa cywilnego czyniąc to w sposób uporządkowany, rzetelny i wyczerpujący. Na czterdziestu siedmiu stronach zawarł analizę uwarunkowań prawnych oraz instytucjonalnych systemów ochrony lotnictwa cywilnego i elementów operacyjnych, w tym kontroli dostępu, systemu ochrony, zadań patroli, wywiadu i profilowania behawioralnego, etc. Również ten rozdział zasługuje na wysoką ocenę z racji dogłębnego zbadania problematyki.

Najobszerniejszy, liczący sześćdziesiąt sześć stron, ostatni rozdział pracy poświęcony jest ocenie izraelskiego systemu ochrony lotnictwa cywilnego. Doktorant zaprezentował w nim wyniki swych badań empirycznych przeprowadzonych w formie ankiety oraz wywiadu narracyjnego. Badania przeprowadzone zostały poprawnie na wybranych i reprezentatywnych populacjach funkcjonariuszy SG oraz pracowników SOL i SUFO. W rozdziale przedstawiona została szczegółowo metodyka prowadzenia badań, obszerna analiza uzyskanych wyników, ich graficzna prezentacja oraz sformułowane wnioski w postaci ocen.

W poprawnie sporządzonej dwudziestosiedmiostronicowej bibliografii podzielonej we właściwy sposób na działy grupujące różne rodzaje wykorzystywanych źródeł, autor zamieścił znaczącą ilość pozycji, w tym monografii, artykułów, aktów prawnych, oraz stron internetowych, z których korzystał podczas pisania pracy. Tym samym wykazał się dobrą znajomością literatury problemu, zarówno jeśli chodzi o źródła rodzime, jak i anglojęzyczne. Słusznie sięgnął do kilku istotnych pozycji o charakterze encyklopedycznym, związanych z tematyką rozprawy. Wykorzystanie specjalistycznych encyklopedii naukowych, leksykonów oraz słowników tematycznych jest bowiem pierwszym krokiem podczas tworzenia siatki pojęciowej rozprawy naukowej. Definicje i klasyfikacje w nich zawarte są opracowane z największą starannością, są bowiem efektem prac grona najwybitniejszych specjalistów z danej dziedziny nauki. Korzystanie z publikacji encyklopedycznych umożliwia także weryfikację faktografii i jest pomocne w zachowaniu poprawności terminologii. Autor wykorzystał pięć anglojęzycznych źródeł tego typu oraz pięć polskich. Warto było wszakże wyodrębnić w bibliografii jako pierwszy dział *encyklopedie, leksykony, słowniki* uzupełniając bibliografię o takie pozycje, jak Krzysztofa Karolczaka, *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 1995 i Jarosława Tomaszewicza *Terroryzm na tle przemocy politycznej – zarys encyklopedyczny*, Katowice 2000, Piotra Ebbiga et al., *Leksykon współczesnych organizacji terrorystycznych*, Poznań 2007, Katarzyna Dziubińska-Wójcik et al. (red.), *Leksykon bezpieczeństwa – wybrane pojęcia*, Kielce 2016. Opisy bibliograficzne kilku źródeł zawierają

błędy, wynikające z braku należytej staranności, a to między innymi w następujących pozycjach: *Wielki leksykon służb specjalnych świata* (s. 228 oraz 323), prace Brunona Hołysta oraz Urszuli Jakubowskiej (s. 322), *Encyclopedia od Violence, Peace and Conflict* (s. 328), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, (s. 333). Wskazane wyżej uchybienia mają głównie charakter techniczny oraz literowy i w niczym nie umniejszają merytorycznej wartości pracy pana magistra Łukasza Szymankiewicza, w pracy naukowej nie powinny jednak mieć miejsca.

Ocena zawartości merytorycznej pracy, w tym znajomości faktografii i sposobu jej zaprezentowania w rozprawie jest pozytywna. Ocena metodologicznej strony badań, w tym doboru metod i technik badawczych, procesu konceptualizacji i operacjonalizacji badań, sformułowania przez doktoranta pytań oraz hipotez badawczych a także rozwiązania przez niego problemu badawczego, jest również pozytywna. Rozprawa niniejsza świadczy o opanowaniu wymaganych umiejętności warsztatowych niezbędnych dla twórczości naukowej przez jej autora. Również ocena metodycznej strony prowadzenia badań jest pozytywna. Jeśli chodzi o ocenę formalnej strony niniejszej rozprawy, to należy uznać, że zarówno jej objętość, język tekstu, zastosowane słownictwo, jak i sposób prowadzenia narracji oraz zredagowania całości dysertacji świadczą o tym, że doktorant opanował umiejętność tworzenia prac naukowych. Drobne w istocie uchybienia i niedociągnięcia dotyczą głównie kwestii jakości stylu oraz możliwości pełniejszego wykorzystywania zasobów leksykalnych polskich nauk społecznych. Nie obniża to wszakże w najmniejszym stopniu merytorycznej wartości przedłożonej do recenzji pracy. Reasumując powyższe oceny wszystkich rozpatrywanych aspektów dysertacji, należy przyjąć, że spełnia ona pod każdym względem wymogi pracy doktorskiej.

W konkluzji uznaję, że dysertacja magistra Łukasza Szymankiewicza *Terroryzm antyizraelski na przykładzie linii lotniczych El Al* spełnia kryteria merytoryczne oraz formalne zgodne z materia ustawową odnośnie wymogów stawianych pracom doktorskim a tym samym wnoszę o dopuszczenie doktoranta do kolejnego etapu przewodu doktorskiego.

